

Een leven lang leren: naar een flexibele opleiding voor de psychiater van de toekomst

A. OOSTERLING, E.J. VAN ELSWIJK, I.M.J. SARIS

De opleiding tot psychiater zal de komende jaren, noodgedwongen, veranderen. Niet alleen heeft de regering in 2012 aangegeven te willen bezuinigen op alle medisch specialistische vervolgoedingen met een opleidingsverkorting tot gevolg (Opleidingsakkoord 2013; www.medischevervolgoedingen.nl), ook zijn er maatschappelijke veranderingen gaande die binnen de opleiding een plaats verdienen. Dit vraagt een aanpassing van het huidige opleidingsplan Herziening Opleiding en Onderwijs Psychiatrie 2.0 (HOOP 2.0; Braakman e.a. 2016). Het bestuur van de Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie (NVvP) en het Concilium (gremium bestaande uit opleiders en aiossen dat het bestuur adviseert over de opleiding tot psychiater) zijn bezig de nieuwe opleidingsvisie vorm te geven (van Reekum e.a. 2016).

DE AIOS CENTRAAL

Voor de Subvereniging Assistenten Psychiatrie (SAP) van de NVvP is het meedenken over een nieuwe opleidingsvisie vanuit het perspectief van de arts in opleiding tot psychiater (aios) een belangrijk speerpunt. De aiossen kwamen eind 2016 tot de conclusie dat essentiële informatie ontbrak om tot een onderbouwde visie te kunnen komen:

- Welke bagage hebben psychiaters van de toekomst nodig?
- Wat zijn reeds beschreven middelen om efficiënter gebruik te maken van onze (kortere) opleidingstijd?

Een werkgroep heeft de taak gekregen om literatuur te verzamelen over het Nederlandse zorglandschap en de medisch specialistische vervolgoedingen. De uitkomsten zijn vertaald naar een visiedocument: 'Een leven lang leren, de aios centraal'. Na consensus binnen de SAP, is dit visiedocument in maart 2017 aangeboden aan het Concilium (Oosterling e.a. 2017). Om het gesprek over de nieuwe opleidingsvisie toegankelijk te maken voor een breder publiek, vatten wij deze samen in dit opiniestuk.

DE PSYCHIATER VAN DE TOEKOMST

In diverse visiedocumenten beschrijft men de verwachte of noodzakelijke ontwikkelingen in het Nederlandse zorglandschap, die tevens relevant zijn voor de psychiatrie (Zorginstituut Nederland 2015; 2016; DJS 2016a; 2016b; Raad Opleiding 2016; FMS 2017). Hieruit hebben wij, in aanvulling op de beschreven eindcompetenties in HOOP 2.0 (Braakman e.a. 2016), de belangrijkste kernkwaliteiten van de toekomstige psychiater gedestilleerd:

De psychiater:

- beschikt over hoog specialistische kennis en vaardigheden;
- heeft generalistische en brede psychiatrische kennis;
- beschikt over adaptief vermogen en blijvende ontwikkelingsgerichtheid;
- heeft kennis van relevante technologische ontwikkelingen en kan deze toepassen;
- beschikt over vaardigheden om snel (wetenschappelijke) informatie te vinden en deze toe te passen;
- biedt geïntegreerde psychisch-somatische zorg en werkt samen met somatische specialisten;
- vervult zijn/haar maatschappelijke taak en biedt consultatie;
- is vaardig als medisch leider;
- is zich bewust van kosteneffectiviteit en doelmatigheid van zorg.

WAT IS DAAR VOOR NODIG?

Om toekomstige psychiaters voor te bereiden op het veranderende zorglandschap en de efficiëntie van de verkorte opleiding te vergroten, dienen volgens de aiossen de volgende vijf punten centraal te staan in het nieuwe opleidingsplan.

Profilering tot generalist of subspecialist

Met de toegenomen complexiteit van het vak en de snelle ontwikkelingen is het als psychiater niet meer mogelijk om je zowel te bekwamen in een subspecialisme, als je

competenties over de hele breedte van het vak te onderhouden (Ten Cate & Knape 2010; DJS 2016a; 2016b). Daarnaast bestaan er momenteel meer subspecialismen binnen de psychiatrie dan waar de huidige ‘aandachtsgebieden’ in voorzien (bijv. ziekenhuispsychiatrie, verslavingszorg en sociale psychiatrie). Dit vraagt een flexibele opleiding met een brede basis met daarna de mogelijkheid tot profilering. Dit kan gelegen zijn in een patiëntengroep van een bepaalde leeftijd (kinderen en jeugd of ouderen), werkcontext (vrijgevestigd of ziekenhuispsychiatrie), specifiek ziektebeeld (verslaving of autisme) of een combinatie van deze.

De basis is een door de aios en opleider vormgegeven individueel opleidingsplan (IOP) gericht op een specifiek eindprofiel. Het beschrijven van de concrete eindtermen voor de medische vervolgopleiding psychiatrie is hierbij een vereiste. Een minimum van stages in een bepaalde leeftijdscategorie, werkcontext of specifiek ziektebeeld tijdens de opleiding kan de sleutel zijn tot het starten als psychiater binnen een bepaald subspecialisme of binnen een bepaalde context.

Optimaliseren leerrendement

Recente cijfers tonen dat de aiossen psychiatrie die in 2016 uitstroonden, reeds 3,14 maanden korter over de opleiding hebben gedaan (www.medischevervolgopleidingen.nl, een initiatief van de Federatie Medisch Specialisten; op de site is ondersteuningsmateriaal van het samenwerkingsproject Specialistenopleiding Op Maat (SOM) te vinden en informatie over het opleidingsakkoord 2013).

Met het gegeven dat de opleiding in 2022 nog 2,5 maand korter moet worden (streefnorm 5,5 maand), vraagt dit een kritische blik naar het huidige leerrendement. De aiossen zien als belangrijkste pijler het verder en beter gaan implementeren van de individualisering in de dagelijkse opleidingspraktijk.

INDIVIDUEEL STAGESHEMA Aangepast aan competentieprofiel van de aios

Het IOP staat reeds in het huidige opleidingsplan beschreven. De praktijk laat zien dat meer aandacht nodig is voor de overgang van het werken met gestandaardiseerde stageschema's naar een opleidingsplan dat aansluit bij de leerdoelen en competenties van de individuele aios. De ervaring van aiossen leert dat de CanMEDS-competenties (Royal College 1990) op bijna alle stageplekken kunnen worden verworven, mits deze goed zijn georganiseerd en er passende supervisie is. Dit vraagt een andere denkwijze en aandacht bij het vormgeven en indelen van stages, maar ook voldoende (financiële) regie van de opleider bij de plaatsing van aiossen.

AUTEURS

ANNE OOSTERLING, aios psychiatrie, thans: kinder- en jeugdpsychiater, Karakter, Nijmegen.

ESTHER VAN ELSWIJK, aios psychiatrie, GGZ inGeest, Amsterdam.

ILJA SARIS, aios psychiatrie, GGZ inGeest, en promovendus, VUmc, Amsterdam.

CORRESPONDENTIEADRES

A. Oosterling, Karakter kinder- en jeugdpsychiatrie, Reinier Postlaan 12, 6525 GC Nijmegen.

E-mail: a.oosterling@karakter.com

Geen strijdige belangen meegedeeld.

Het artikel werd voor publicatie geaccepteerd op 5-4-2018.

TITLE IN ENGLISH

Lifelong learning: towards flexible training for the psychiatrist of the future

IMPLEMENTATIE VAN ENTRUSTABLE PROFESSIONAL ACTIVITIES (EPA'S)

EPA's helpen de aios en opleider om beter zicht te krijgen op de leercurve en nog te behalen bekwaamheden (Ten Cate & Knape 2010, Iobst e.a. 2010, www.medischevervolgopleidingen.nl). Middels EPA's wordt het competentieprofiel van de psychiater omgezet naar dagelijkse activiteiten op de werkvloer, die voor aios en supervisor herkenbaar en toetsbaar zijn.

FLEXIBELE DUUR EN INZET

Een flexibele duur van stages als ook flexibele inzet van de aios helpt om meer uit de opleiding te halen (Crane e.a. 2016). Zo zijn er combinaties te maken van een polikliniek stage met een middag in de week consultatie of beleidsopdracht. Stageplekken met een breed aanbod aan ziektebeelden zijn helpend om in kortere tijd brede ervaring op te doen. Indien een stage uit meerdere fysieke werkplekken bestaat, is het aan te bevelen om wel continuïteit in supervisor te bieden. Ontkoppeling van de opleiding met de bedrijfsvoering (opleiding Kindergeneeskunde RadboudUMC – www.medischevervolgopleidingen.nl) geeft de regie terug bij de opleiding.

COMPETENTIEGERICHTE EN LIVESUPERVISIE

Didactisch gezien is het opdoen van werkervaring in een meester-gezelrelatie een optimaal leerklimaat: directe feedback, de supervisor als rolmodel en supervisie afge-

stemd op het bekwaamheidsniveau van de aios. Verdere ontwikkeling van nascholing gericht op didactische vaardigheden is hierbij van belang. Ervaring van de aiossen leert dat het rendement van een stage veelal samenhangt met de matching en (didactische) kwaliteiten van de supervisor en minder met de stageplek zelf.

Nascholing

Om aan de eisen van veranderende taken en werkplekken te kunnen voldoen, dient de psychiater zichzelf te blijven ontwikkelen (FMS 2017). Dit vereist naast intrinsieke motivatie een toegerust nascholingsaanbod. Tijdens de opleiding tot psychiater wordt een minimaal bekwaamheidsniveau van essentiële competenties bereikt. Het onderhouden ervan bepaalt of de psychiater vijf jaar later ook nog bekwaam is (Iobst e.a. 2010). Uitbreiding van het huidige nascholingsaanbod, waarbij er meer aandacht komt voor het onderhouden van vaardigheden en een individueel ontwikkelingsplan, zijn hiervoor noodzakelijk. Ook laagdrempelige mogelijkheden tot meekijken bij een ervaren collega of tijdelijke supervisie kunnen hierbij ondersteunen. Opleiding en nascholing dienen een continuüm te gaan vormen. Interessant is om ook te kijken naar andere medisch specialisten en huisartsen, die dit al meer hebben vormgegeven.

Ontschotting

De vraag naar geïntegreerde zorg dichtbij de patiënt vraagt ontschotting tussen psychiatrie en somatiek; eerste en tweede lijn; binnen en buiten de instelling. Dit dient al te starten tijdens de opleiding met bijvoorbeeld gezamenlijk onderwijs met aiossen neurologie of een stage(dag) op een somatische afdeling. Het takenpakket van de psychiater wordt steeds breder met onder andere maatschappelijke verantwoordelijkheden, bieden van consultaties en beleidstaken. Dit vraagt andere competenties.

Blijvende vernieuwing

Er ligt een uitdaging om e-health (in de breedste zin van het woord) in de opleiding te gaan integreren. Kruisbestuiving middels onderwijs door andere disciplines, in dit geval mensen met ervaring in ICT, kunnen de opleiding een stimulans geven, omdat de aios dan niet hoeft te wachten tot de docerende psychiaters zich dit eigen hebben gemaakt. Het huidige kennisonderwijs is goed geborgd binnen de opleiding. Nadat een algemene basis is gelegd, heeft de aios mogelijkheid tot het kiezen van verdiepingsmodules. Met de snelle groei van kennis dient de balans tussen het leren van parate kennis versus ontwikkelen van vaardigheden om informatie snel te kunnen vinden en toe te passen, opnieuw bekeken te worden.

DISCUSSIE

In dit opiniestuk hebben wij namens de aios vijf kernpunten beschreven die volgens ons essentieel zijn om, met inachtneming van de verplichte opleidingsversnelling, tot een toekomstbestendig opleidingsplan te komen.

In het huidige zich snel ontwikkelende zorglandschap met hoog specialistische zorg is het niet meer mogelijk om alle kennis en vaardigheden binnen een opleiding te behalen of daarna te onderhouden. De opleiding dient mogelijkheid te gaan bieden voor profilering. Dit vraagt het vaststellen van actuele eindtermen voor de opleiding tot psychiater. Daarnaast moet er meer aandacht komen voor optimalisatie van het leerrendement. Een flexibele invulling van het opleidingsschema is hiervoor essentieel, als ook competentiegerichte en livesupervisie. Gedurende de opleiding wordt de basis gelegd voor samenwerking en consultatie over de huidige schotten heen. Nieuwe ontwikkelingen in het zorglandschap vragen continue bijstelling van de eindtermen. Een continuüm naar een gedifferentieerder en geïndividualiseerd aanbod van nascholing is gewenst.

Wij hadden liever gezien dat de duur van de opleiding niet werd 'ingekort'. De huidige financiële druk op de zorg en het reeds beklonken akkoord tot verkorting geeft echter noodzaak, maar ook de kans, om samen kritisch naar onze opleiding te gaan kijken. Het huidige opleidingsprogramma in gemiddeld vier jaar willen persen, gaat ten koste van het opdoen van ervaring op de werkvloer. De uitdaging ligt wat ons betreft in het vormen van een nieuwe gezamenlijke visie, met integratie van het 'levenslang blijven leren' in de opleiding tot psychiater als ook in de nascholing daarna. Wij vertrouwen dat met een gezamenlijke kritische blik en aandacht voor de vijf beschreven kernpunten, het mogelijk is om de versnelling op te vangen en bekwaame jonge klaren af te blijven leveren.

 Dit opiniestuk is gebaseerd op het visiedocument 'Een leven lang leren: de aios centraal, naar een flexibele opleiding voor de psychiater van de toekomst', dat namens de SAP van de NVvP in maart 2017 is uitgebracht. Behalve de auteurs van dit artikel hebben V. Dieperink (aios Arkin) en A. Arts-de Jong (aios UMCU) meegeschreven aan het visiedocument. Daarnaast hebben de aios-vertegenwoordigers van de verschillende opleidingsinstellingen in Nederland en het bestuur van de SAP een bijdrage geleverd aan de totstandkoming.

LITERATUUR

- Braakman M, Breuning L, Sevinga R. HOOP 2.0: Tweede Herziening Opleiding en Onderwijs Psychiatrie. Utrecht: De Tijdstroom; 2016.
- Cate TJ ten, Knape JTA. Nog altijd te oud, te knap, te duur. Medisch Contact 2010; 13: 582-5.
- Crane R, van Treijen M, Muller A, Kaasjager K, Oosterheert JJ, AIOS interne geneeskunde, Federatie Medisch Specialisten en Universiteit van Utrecht. De AIOS centraal, naar een flexibeler opleiding tot internist. Utrecht: FMS; 2016.
- De Jonge Specialist, Werkgroep Zorg 2025. Coach, cure & care 2025. Een gezamenlijke toekomstvisie van de nieuwe generatie zorgprofessionals op het zorglandschap in Nederland. Utrecht: De Jonge Specialist; 2016a.
- De Jonge Specialist. Coaching: who care's. Een gezamenlijke toekomstvisie van de nieuwe generatie zorgprofessionals op de zorgverlener-patiëntrelatie in Nederland 2015. Utrecht: De Jonge Specialist; 2016b.
- Iobst WF, Sherbino J, ten Cate O, Richardson DL, Dath D, Swing SR, e.a. Competency-based medical education in postgraduate medical education. Med Teach 2010; 32: 651-6.
- Federatie Medisch Specialisten. Visiedocument 'Medisch specialist 2025'. Utrecht: FMS; 2017.
- Oosterling A, van Elswijk EJ, Dieperink V, Saris IMJ, de Jong A. Visiedocument SAP: Een leven lang leren: de AIOS centraal. Naar een flexibele opleiding voor de psychiater van de toekomst. 2017.
- Raad Opleiding van de Federatie Medische Specialisten. Opleiden is vooruitzien. Utrecht: FMS; 2016.
- Reekum A van, van Balkom AJM, de Feiter M. Position paper & invitational conference 'Een leven lang leren: inspelen op actualiteit en toekomst. 2016: versie 0.7.
- The Royal College of Physicians and Surgeons of Canada. CanMEDS. 1990.
- Zorginstituut Nederland. Naar nieuwe zorg & zorgberoepen, de contouren. Diemen: ZIN; 2015.
- Zorginstituut Nederland. Anders kijken, anders leren, anders doen. Diemen: ZIN; 2016.